

Loomemajandus

Nr 7

20.05.2025

Eestil tuleb eelseisvatel aastatel hakata kohanema ja toime tulema märkimisväärtete rahvastikumuutustega. Ülalpeetavate arv tööealise elanikkonna kohta suureneb, mis seab praeguse tervise- ja sotsiaalkindlustussüsteemi ning selle pakutavate teenuste ja toetuste jätkusuutlikkuse tugeva surve alla. Rahvaarvu vähenemine ja elanikkonna vananemine mõjutavad otseselt Eesti majanduse konkurentsivõimet ning riigi haldussuutlikkust. Väheneva tööjõuga seisavad lisaks kaitsevaldkonnale silmitsi nii era- kui ka avalik sektor.

Samal ajal on kiires muutumises traditsioonilised töösuhted. Kultuuri- ja loomesektoris on märkimisväärne hulk loomemajanduse hulka kuuluvaid nn tulevikutöökohti, mis nõuavad mitmekesiseid teadmisi ja oskusi. Töö- ja sissetulekuvormid, samuti neist riigile laekuv maksutulu, on sageli projektipõhised ning lühi- või hooajalised. Digiplatvormide kaudu kasvab oluliselt paindlike ja ajutiste töövormide osakaal. Üheks oluliseks väljakutseks saab olema seadusandluse kohandamine tööturu muutustega, et tagada loomevaldkonnas tegutsevatele vabakutselistele vähemalt minimaalsed sotsiaalsed garantiid ning võimaluse korral arvestada loomemajanduse sektori eripäradega.

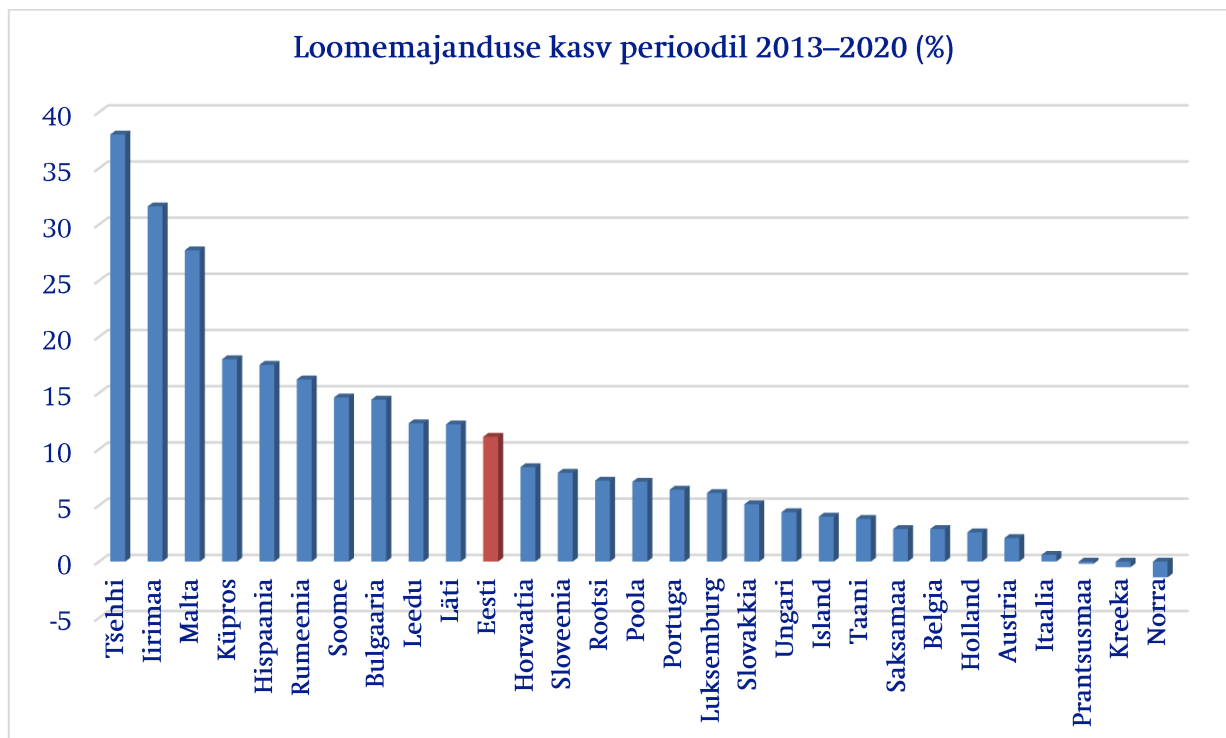
EL-i liikmesriikide loomemajanduse lisaväärtuse osakaal SKT-st erineb märkimisväärselt. Kuigi kõikide EL-i riikide kohta ei ole veel täpseid, ajakohaseid ja võrreldavaid andmeid COVID-i perioodi ning viimaste aastate kohta, on võrreldavad hinnangud aastatest 2013–2020. Suurima loomemajanduse osakaaluga (8–14% SKT-st) riigid EL-is on olemasolevate andmete kohaselt Küpros ja Malta (tänu multimeedia ja vahendusfirmade suurele osakaalule), aga ka Läti (traditsiooniline käsitöö on mahutatud loomemajanduse alla) ning Rootsi (disain, arhitektuur, digitaalne kunst jms).

Peamised trendid on järgmised. Meedia ja multimeedia moodustavad EL-is suurima osa loomemajandusest, andes ligikaudu 2,7–3% SKT-st. Esitluskunstid (teater, muusika, kino jm) on samuti üsna kiiresti arenev valdkond, mille aastane kasv oli EL-i riikides perioodil 2013–2020 ligikaudu 7,2%. Visuaalkunstid annavad ligikaudu 0,5% SKT-st ning hõlmavad Euroopas kokku üle miljoni töötaja. Kokkuvõttes moodustab loomemajanduse osakaal EL-i SKT-st keskmiselt umbes 5%, kuid mõnes riigis, nagu näiteks Küpros, võib see olla oluliselt suurem – ulatudes koguni üle 14%.

Eesti loomemajanduse sektor moodustab ligikaudu 3–5% SKT-st, hõlmates umbes 5% tööealisest elanikkonnast ning üle 10% kõigist ettevõtetest. Seega põhineb loomemajanduse äriine külg Eestis eeskätt väikeettevõtlusel. Eesti Konjunktuuriinstituudi¹ andmetel oli 2021. aastal loomemajanduses hõivatud kokku 28,3 tuhat töötajat, mis moodustas 4,2% Eesti töötavast rahvastikust (Statistikaameti andmetel hõive 671 000 inimest). Kõige suurem oli töötajate arv Eestis kirjastamisega seotud tegevuses, kus koos sidusaladega (raamatukujundus, tõlkimine jm) oli hõivatud 4700 inimest, mis moodustas 17% sektori töötajate arvust. Muusika loomise ja selle esitamise seotud tegevusaladel oli hõivatud üle 3000 töötaja ning arhitektuuri valdkonnas üle 3700 töötaja. Kõige väiksem oli töötajate arv meelelahutustarkvara valdkonnas – 1100 töötajat.

Loomemajanduse kasvust aastatel 2013–2020 annab Euroopa riikide võrdluses ülevaate järgnev joonis.

¹ Eesti Konjunktuuriinstituut (2022). [Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus](#).

Allikas: InvestEU jt. [Market Analysis of the Cultural and Creative Sectors in Europe](#) (lk 14).

Loomemajanduse mõiste

Erinevates riikides kasutatakse loomemajanduse defineerimisel mitmesuguseid lähenemisviise, mis varieeruvad vastavalt kohalikele tingimustele ja kultuurilisele kontekstile. Üldiselt on loomemajandus üsna lai mõiste, mis tähistab maailmas kiiresti kasvavat uut majandussektorit. Paljud edukad majandusriigid on oma majandusstatistikat ümber struktureerimas, tuues eraldi esile sektori, mida nimetatakse olenevalt riigist näiteks *cultural and creative industries* (eesti keeles loomemajandus). Loomemajandust käsitleva majandusstatistika all mõeldakse mõnes riigis kitsamat valdkonda ilma otsese ettevõtluse ja ärilise pooleta ja selles mõttes on käsitlused sageli erinevad. Eesti lähenemine valdkondade valikus on sarnane Suurbritannia ja Lääne-Euroopa riikide omale, kuid samas väärib tähelepanu ka nende riikide kogemus, kus loomemajandusse kaasatakse eeskätt meelelahutuslikud valdkonnad (loomaaiaid, teemapargid), kultuuriga seotud turism või kultuuriharidus.

Loomemajanduse valdkondi saab liigitada väga erinevate kriteeriumide alusel. Eestis annab ülevaate loomemajanduse olukorrast iga viie aasta järel Eesti Konjunktuuriinstituudi korraldatav uuring,² mis jagab loomemajanduse ettevõtluse järgmistesse rühmadesse:

1. Looettevõtted, millel on selged ärilised eesmärgid, nagu müügitulu, kasum ja turuosa suurendamine. Siia kuuluvad näiteks reklaamiagentuurid, meelelahutustarkvara tootjad, arhitektid ja disainerid.
2. Looettevõtted või -asutused, mida rahastab peamiselt riik või kohalik omavalitsus ja mis korraldavad kultuuriüritusi või tutvustavad kultuuripärandit, tuues seeläbi riiki või piirkonda turiste. Näideteks on festivalid, kontserdid, teatrietendused ja muuseumid.
3. Looettevõtted või asutused, mis suurendavad oma tegevuse vahendusel kultuuri või regiooni/riigi tuntust ja toovad nii kaudselt riiki välisinvesteeringuid ning soodustavad rahvusvahelist äri. Siia kuuluvad näiteks filmitootjad, muusikud, kirjanikud ja kirjastajad.
4. Looeinimesed, kellel puuduvad ärilised eesmärgid ja kes naudivad loomeprotsessi, tegutsedes vaid loomingulistel eesmärkidel.

Loovisiku mõiste

2025. aasta kevadel viidi Euroopa Parlamendiuringute ja Dokumendikeskuse (ECPRD) koostöövõrgustikus läbi küsitlus kunstnike (ingl k *artist*) staatusest erinevates Euroopa riikides.

² Eesti Konjunktuuriinstituut (2022). [Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus](#).

Alljärgnevalt esitatakse mõned näited loovisikute tegevuse õiguslikust korraldusest ja neile pakutavatest sotsiaalsetest tagatistest valitud Euroopa riikides.

Tšehhis kiideti 2025. aastal heaks kunstnike registri loomine, mida haldab kultuuriministeerium. Registreerimist saavad taotleda isikud, kes tegelevad kunstilise tegevuse, kunstilise iseloomuga loomingulise töö või sellega otseselt seotud tegevusega. Registreerimise eelduseks on, et taotleja on nimetatud tegevusega tegelenud vähemalt 24 kuud viimase kolme aasta jooksul enne taotluse esitamise kuupäeva.

Soomes puuduvad kunstnikele ühtsed ja siduvad kriteeriumid, kuna puudub ametlik juriidiline tunnustamis- või sertifitseerimisprotsess. Kunstniku staatuse määratlemine on suuresti delegeeritud erialaliitudele ja -ühendustele, mis on kehtestanud piirkonniti mõnevõrra erinevad nõuded. Eriti kujutava kunsti valdkonnas peetakse oluliseks kunstniku staatust taotleva isiku ettevalmistust, haridust ja koolitust. Kuigi haridus ei välista töötamist kujutava kunstnikuna, võib näiteks ametiühingu liikmeks saamise tingimusena nõuda teatud kõrgkooli lõpetamist. Teine professionaalsust kinnitav tegur on kunstilise tegevuse maht ja ulatus – kui palju teoseid on loodud, kui palju näitusi korraldatud, kas teoseid on müüdnud muuseumikogudesse jne. Vabakutselised kunstnikud saavad oma tegevuseks rahastust Kunsti Edendamise Keskuselt ning toetusi erinevatelt fondidelt.

Ungari seadusandluses puudub kunstniku või professionaalse kultuuritöötaja staatuse ametlik määratlus või tunnustus. Siiski tegutseb riigis suur hulk ühendusi, stuudioid, nõukogusid, seltse, klubisid, töötubasid, föderatsioone, komiteesid ja muid organisatsioone, mille liikmelisus on sageli käsitletav kunstniku staatuse tunnusena.

Läti loomeisikute ja professionaalsete loomeorganisatsioonide staatuse seadus jõustus 1. jaanuaril 2018. Seaduse eesmärk on edendada ja toetada professionaalse kunstilise ja teadusliku loovuse arengut, määratledes loomeisikute ning professionaalsete loomeorganisatsioonide staatuse ja kehtestades neile toetussüsteemi. Nagu Eestis³, on ka Lätis seaduses loetletud valdkonnad, millele see rakendub: arhitektuur, disain, teater, muusika, kujutav kunst, tants, kirjandus, kinematograafia ning teaduslik loovus nendes loomevaldkondades. Samas Läti seadus ei laiene loomingule kui kunstilise oskuse ja meisterlikkuse väljendusele ega teaduslikule loomingule, mis ei ole seotud loomevaldkondadega.

Leedu kunstniku ja kunstorganisatsioonide staatuse seadus sätestab, et kunstnikuks loetakse isikut, kes loob kunstiteoseid või esitab neid erilisel viisil ning kellele selle tegevuse eest omistatakse kunstniku staatus. Seaduse kohaselt võib kunstniku staatuse anda isikule kunstnike organisatsioon või selle nõukogu, kui ta võetakse organisatsiooni liikmeks ja tema looming vastab vähemalt ühele järgmistest kriteeriumidest: 1) tema individuaalset või grupiloomingut on eksperdid hinnanud professionaalseks, mis on väljendunud avaldatud raamatutes, arvustustes, artiklites või soovitustes, ning seda tunnustatakse professionaalse kunstina; 2) tema kunst on kaasatud ametlikult tunnustatud üld-, kutse- või kõrgharidusprogrammidesse; 3) ta on pälvinud olulisi kunstiauhindu, nagu Leedu riiklik kultuuri- ja kunstiauhind, valitsuse kunstiauhind, kultuuriministeeriumi kunstiauhind, rahvusvahelised auhinnad või muud tunnustused kunstnike organisatsioonidelt. See hõlmab ka saadud diplomeid rahvusvahelistel professionaalse kunsti konkurssidel (v.a üliõpilaste või õpilaste võistlused); 4) tema kunstiteoseid on omandanud Leedu või välisriikide riiklikud muuseumid või galeriid; 5) ta on vähemalt viie aasta jooksul avaldanud kunstialaseid artikleid või arvustusi Leedu või välisriikide väljaannetes; või ta on saanud teadus- või kunstidoktori kraadi asjakohases kunstivaldkonnas.

Hollandi näitel on mõiste „kunstnik” määratletud 1964. aasta palgamaksuseaduses järgmiselt: „kunstnik on isik, kes tegutseb lühiajalise lepingu alusel muusikuna või muul viisil kunstnikuna.”

Poola õigusaktides ei ole mõistet „kunstnik” otseselt määratletud. Küll aga on kunstitegevuse ulatus täpsustatud Poola tegevusalade klassifikaatoris.

Slovakkias on mõiste „professionaalne kunstnik” määratletud kunstitoetusfondi seaduses. Selle kohaselt on vabakutseline professionaalne kunstnik füüsiline isik, kes tegeleb kunstilise tegevusega vabakutselises ametis või töö kõrvalt ning kes vastab kehtestatud kvalifikatsiooninõuetele või saavutab tõendatavalt kunstilisi tulemusi. Teine seotud mõiste – „esinejakunstnik” – lisati 2015. aastal Slovakkia autoriõiguse seadusesse. Esinejaks peetakse füüsilist isikut, kes esitab isiklikult kunstilist etteastet lauldes, näideldes, demonstreerides, loengut pidades või muul loomingulisel viisil vahendades kunstiteoseid või traditsioonilise rahvakultuuri teoseid (eelkõige lauljad, muusikud, dirigendid, näitlejad, tantsijad või kunstnikud). Lisaks määratleb Slovakkia teatritegevuse seadus mitmeid

³ [Loovisikute ja loomeliitude seadus](#), RT I, 04.03.2022, 7.

täiendavaid mõisteid, nagu teatrikunstnik, muusikakunstnik, teatri muud kunstilised töötajad ning muusikaasutuste muud kunstilised töötajad. Teatritegevuse seaduse kõrval on veel Slovakkia rahvusteatri seadus, mis toimib sarnaselt Eesti rahvusooperi seadusele.

Loovisikute sotsiaalkaitse tagatised

Prantsusmaal kehtib loovisikutele ja artistidele eraldi töötuskindlustusskeem (*les intermittents du spectacle*), mille eesmärk on arvestada paremini nende töökorralduse eripäradega – järjestikuste tähtajaliste lepingute ning vahelduva hõive ja töötuse episoodidega.

Saksamaal laieneb loovisikutele sotsiaalkindlustuskaitse kunstnike sotsiaalkaitse seaduse alusel, mis hõlmab muu hulgas pensioni- ja tervisekindlustust iseendale tööandjatest loovisikutele (näiteks kunstnikud ja kirjanikud). Selle skeemi rahastamisel moodustab 50% sissemaksetest loovisikute enda panus, 20% keskvalitsuse maksutulud ja 30% valdkonnas tegutsevate ettevõtete tuludelt laekuvad sissemaksed. Kunstnike sotsiaalkindlustus (*Künstlersozialversicherung*) kuulub Saksamaal kohustusliku sotsiaalkindlustuse süsteemi alla. See fond loodi, kuna üldine sotsiaalkindlustusskeem ei arvestanud piisavalt loovisikute madala sissetulekuga, mis tõi kaasa piiratud haigus- ja vanaduskindlustuse.

Austrias kehtib registreeritud füüsilisest isikust ettevõtjatele sotsiaalkindlustuse süsteem⁴, mis hõlmab tervise-, õnnetus- ja pensionikindlustust. Lisaks on registreerimata füüsilisest isikust ettevõtjad (sh artistid, kirjanikud, kes on hõivatud teenuselepingutega) kaetud laiendatud üldise sotsiaalkaitse süsteemiga.

Horvaatias viidi 2017. aastal läbi loomemajanduses hõivatutele suunatud maksureform, mis tõi aga endaga kaasa madala sissetulekuga kultuuritöötajate netotulu vähenemise.

Eestis on alates 2015. aastast rakendatud kunstnikupalka ning alates 2019. aastast on selle kolmeks aastaks määratava palga suuruseks 1,1-kordne kultuuritöötaja miinimumpalk. Kunstnikupalk määratakse konkursi alusel, mille tingimused kehtestab ja korraldab Eesti Kunstnike Liit. Viimastel aastatel on konkursil osalenud 50–60 loovisikut ja selline palk (ehk toetus) on määratud 5–10 isikule. Kunstnikupalgalt makstakse ka sotsiaal- ja töötuskindlustusmaksed. Kuna tegemist on siiski ajutise meetmega, algatas Eesti Kunstnike Liit 2023. aasta märtsis liikumise „Ravikindlustus kõigile!“⁵. Praxise uuringu⁶ põhjal soovitatakse Eestis liikuda universaalse ravikindlustussüsteemi suunas, mis aitaks suurendada kindlustuskaitse katvust kõigi loovisikute hulgas. Tervishoiuteenused ja -hüved loovisikutele peaksid uuringu autorite arvates olema tagatud sõltumata nende hõive- ja sotsiaalmaksu tasumise muistrist. Samuti peaks uuringu tulemuste kohaselt olema Eestis ravikindlustus laiendatud loovisikute ja loomeliitude seaduse alusel tunnustatud loomeliitude liikmetele, olenemata sotsiaalmaksu tasumisest. Selline universaalse lähenemise rakendamine eeldaks aga valitsuse ja loomeliitude võimekust hinnata loovisikute professionaalsust, erialast taset või loometegevuse kvaliteeti, mistõttu ei ole see ettepanek seni leidnud poliitilisel tasandil laialdast toetust.

Toivo Mängel
nõunik
toivo.mangel@riigikogu.ee

Kasutatud allikad:

1. Eesti Konjunktuuriinstituut (2022). Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus.
2. Praxis (2021). Vabakutseliste loovisikute toimetulek ja sotsiaalsed garantiid.
3. InvestEU jt. Market Analysis of the Cultural and Creative Economy in Europe.
4. Parlamentide vastused Euroopa parlamendiuringute- ja Dokumendikeskuse (ECPRD) päringule nr 6049, The Status of artists in the European Union (2025).

Õigus- ja analüüsi osakond on Riigikogu struktuuriüksus, mis nõustab parlamendiliikmeid ja nende heaks töötavaid ametnikke. Käesolev teemaleht on koostatud osakonna algatusel. Autorid on valmis arutlema töö sisu üle ja kommentaarid on teretulnud.

⁴ Social insurance of trade professionals.

⁵ Eesti Kunstnike Liit alustas tähtajatut meeldetuletuskampaaniat „Ravikindlustus kõigile!“.

⁶ Praxis (2021). Vabakutseliste loovisikute toimetulek ja sotsiaalsed garantiid.